

EBEN-EMAEL

Aankomst : 16u50

Vertrek : 17u00

Adres : Rue du Fort

Eben-Emael (Waals: Eben-Emål), in het Nederlands onofficieel ook gespeld als Eben-Emaal, is een plaats in en een deelgemeente van de Waalse gemeente Bitsingen (Frans: Bassenge), ressorterende onder de Belgische provincie Luik. Het dorp ligt aan de Franstalige zijde van de taalgrens, naast het aan de Vlaamse zijde gelegen Kanne en niet ver van de grens met Nederland bij Maastricht.

Tot 1963 behoorde Eben-Emael tot de Nederlandstalige provincie Limburg, maar bij de vaststelling van de taalgrens werd de plaats overgeheveld naar de provincie Luik in Wallonië. Fort Eben-Emael, gelegen in het Belgische Eben-Emael, even ten zuiden van Maastricht, is een voormalig Belgisch militair verdedigingsfort dat deel uitmaakt van de buitenste oostelijk gelegen fortengordel rond Luik, gebouwd tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Dit uniek gelegen en superieur bewapend sperfort werd in die tijd beschouwd als het sterkste fort ter wereld en gold als onneembaar.

Toch bleek in de praktijk dat het concept achterhaald was. Immers op 10 mei 1940 slaagden geofende Duitse Falschirmjäger er in door verrassing, snelheid en nieuwe militaire technieken (gebruik van zweefvliegtuigen en toepassing van een nieuw wapen: de holle lading) om het geschut van het fort in een effectieve recordtijd van vijftien minuten uit te schakelen. Na anderhalve dag belegering moest het fort capituleren. De snelle inname van het fort gaf een beslissende wending aan de oorlog.

Na de Eerste Wereldoorlog vatte de Belgische regering het plan op om een fort te bouwen om zo een bres in de verdediging te dichten tussen enerzijds het Albertkanaal en anderzijds de Maas en de Ardennen die als ondoordringbaar werden beschouwd. Immers bij de aanvang van de Eerste Wereldoorlog, in 1914 drong een groot deel van het Duitse leger via dit onverdedigbaar gebied België binnen. Men bouwde in de jaren 80 van de 19e eeuw Forten rond Luik en Namen. Door geldgebrek was op deze plek nog geen fort gebouwd. De belangrijkste taak van het fort zou erin bestaan te verhinderen dat vijandelijke troepen en pantsers over de bruggen van het Albertkanaal en de Maas zouden geraken. Alzo zou de vijand worden opgehouden om de geallieerde eenheden de kans te geven om snel te reageren bij een aanval. Als locatie werd het strategisch gelegen Eben-Emael gekozen.

De plannen werden om budgettaire redenen en omdat de Weimarrepubliek in Duitsland geen militaire bedreiging vormde, in de la gestopt. Toen de nationaal-socialisten in Duitsland in 1933 aan de macht kwamen, veranderde de situatie totaal. Duitsland herbewapende zich snel. De demilitarisering van de rechter Rijn-oever werd opgeheven (eis Vrede van Versailles). Duitsland trok zich ook terug uit de Volkenbond. Kortom de militaire dreiging vanuit het oosten was een feit. Men verwachtte een Duitse inval in de omgeving van Luik, een heruitgave van het Schlieffenplan uit 1914.

De Belgische regering stond tussen twee vuren: enerzijds de noodzaak van herbewapening, anderzijds besparen omwille van de economische crisis. Van de oude fortengordel rond Luik werden aan de oostzijde acht forten hersteld. Verder bouwde men vier nieuwe forten op een grotere afstand ten oosten van Luik: van zuid naar noord zijn dit Pépinster (Tancremont), Battice, Aubin-Neufchâteau en Eben-Emael. Deze fortengordel heeft als benaming PFL I ((Position Fortifiée Liège I).

Het Belgische parlement trok 24 miljoen frank uit om de bouw van het fort van Eben-Emael, een reus onder de forten, te bekostigen. De gigantische klus werd tussen 1932 en 1935 geklaard. De constructie, uitgevoerd door verschillende aannemers, hoorde eigenlijk onder de categorie openbare werken en diende deels tot leniging van de hoge werkloosheid.

Het fort, met een oppervlakte van 700 bij 900 meter (ongeveer 150 voetbalvelden groot), werd zo het centrale punt van de Belgische verdediging aan zijn oostgrens. Het bewaakte drie bruggen over het Albertkanaal (de bruggen van Vroenhoven, Veldwezelt en Kanne) en bood kilometers vrij uitzicht op een gebied vlak bij de Duitse grens. Om deze reden rekende men het Fort Eben-Emael tot een sperfort.

Het sperfort werd gesitueerd op een strategisch gezien bijzonder goed uitgekende plaats. Precies op de plek nabij Lixhe die door Brialmont in 1880 reeds werd aangegeven. Het complex van 17 bunkers werd ingegraven in de mergel van het Plateau van Caestert, het Belgische gedeelte van de Sint-Pietersberg, gelegen 70 meter boven de Maasvallei. Een deels natuurlijke verdediging versterkte het fort daarbij: aan de oostzijde het Albertkanaal met aan beide zijden oevers van 65 m hoogte over een lengte van 1300 m, aan de zuidzijde een droge anti-tankgracht met 6 meter hoge betonnen muren vanaf het Albertkanaal tot aan Blok VI en in het noord-westen een 400 meter lange kunstmatige watergracht met een steile oever, terwijl het terrein ervoor verder nog onder water gezet kon worden door het opstuwen van de Jeker. Het complex werd geheel omringd met prikkeldraad met daartussen driehoekige stalen tankhindernissen. Mijnevelden werden aangelegd die bestreken werden door machinegeweren, opgesteld in betonnen bunkers. Over een oppervlakte van 75 ha bevinden er zich een 17-tal onderling verbonden bunkers van verschillende types. Het geheel had een vuurkracht van 2100 kg munitie per minuut met volautomatische kanonnen.

Het complex, opgevat als een ondergrondse stad, werd gelaagd aangelegd. Op het laagste niveau bouwde men een ondergrondse kazerne opgevat als een immense schuilkelder die het garnizoen een beleg moest laten doorstaan. Men voorzag er 24 slaapzalen, keukens, waszalen en douches, een hospitaal, machineruimtes, een waterput enz. Twintig meter hoger bevonden

zich de door een gangenstelsel van 6 km verbonden kazematten met munitiemagazijnen. Telkens daartegenover voert een lange schacht naar de 40 meter hoger gelegen geschutsbunker op het plateau met twee munitieliften. Rondom deze liften lopen trappen met 100 tot 120 treden. De drie geschutskoepels Coupule 120, Coupule Nord en Coupole Sud bestaan uit drie verdiepingen die als één geheel volledig kunnen ronddraaien. De kanonnen werden automatisch geladen en gericht via een hydraulisch systeem en kon om de 10 seconden vuren. Verder bevatte elke koepel een kelder, toilet, rustbanken en een ruimte waarin de lege hulzen vielen.

Op het middenniveau was er een afsluiting voorzien voor het geval dat de vijand via een bunker op het hoogste plateau zou binnendringen en alzo het middenniveau zou bereiken. Deze afsluiting bestond uit een sluis met twee gepantserde deuren. Daartussen plaatste men dan in geval van een bedreiging een dam van zandzakken achter een muur van metalen staven gevat in een verticale gleuf. Dit geheel moest een aanval met een conventionele springlading weerstaan.

Twaalfhonderd man, waaronder tweehonderd technici, werden geselecteerd om het fort te bemannen. Om de week deed één groep van vijfhonderd artilleristen dienst in het fort. De andere groep lag ondertussen in het rust-kantonnement te Wonck, 7 km ten zuiden van het fort. De algemene staf, de technici (elektriciens, wapenreparateurs) en het ondersteunend personeel (koks, medisch personeel, administratie), ongeveer tweehonderd man, verbleven net buiten het fort in houten barakken of waren ingekwartierd bij burgers in Emael. Zij deden, per etmaal, acht uur dienst in het fort.

Eveneens aan de westzijde, maar voor velen onbekend en stilgehouden, is de verbinding die het fort had met een middelgrote oude mergelgroeve, de groeve Hennebille. De mergelgroeve met tot zeven meter hoge gangen en een vloeroppervlak van ruim 3000 m² werd tijdens de bouw van het fort grotendeels opgevuld met mergel om een ondergrondse aanval onmogelijk te maken. Bij toeval werd de groeve in de jaren negentig ontdekt en in 1996 in kaart gebracht. Toen bleek dat men het fort ondergronds alsnog tot op 10 meter kon naderen. Ook in het fort is de verbindingsgang nu nog herkenbaar.

Buiten het feit dat het plateau nauwelijks beschermd was tegen luchtaanvallen ontbraken er nog zaken aan het fort. Er was geen periscoop voorhanden voor de koepel 120, er waren onvoldoende explosieven aanwezig voor de afgrendeling van een gang, veel telefoontoestellen waren niet aanwezig. Het elektrisch paneel van de machinekamer was in ombouw. Bovendien waren de troepen waarvan het moreel middelmatig was, onvoldoende opgeleid als artillerist. De mitrailleurbunker Mi-Nord was zwak en Mi-Sud geheel onbemand bij de aanval in de vroege ochtend van 10 mei '40. Deze hadden als taak bij een aanval het bovenplateau te dekken.

Onder de Slag rond het Fort Eben-Emael (een onderdeel van Fall Gelb) verstaat men een 36 uur durende korte maar hevige strijd om en in het Fort Eben-Emael op 10 en 11 mei 1940, die leidde tot de val van het zeer goed bewapende en onneembaar geachte Fort. Het fort werd bij verrassing en met grote snelheid ingenomen. Dit was mogelijk door de Einsatz neuartiger Angriffsmittel (nieuwsoortige aanvalsmiddelen) zoals transportzweefvliegtuigen en de "holle lading", een soort springlading. De uitschakeling van het Fort gaf een beslissende wending aan de pas gestarte oorlog op het westelijk front.

Door de vlugge uitschakeling van het Fort en de intact gehouden twee bruggen over het Albertkanaal kon het Duitse leger snel doorstoten. Het betekende een snelle doorbraak van de Albertkanaalstelling. De doorbraak had ook een breder strategisch effect. De ontstane kwetsbare zuidflank van het Belgische leger dwong het tot een versnelde terugtrekking. De snelle doorstoot van het Duitse leger naar de Franse kust bij Duinkerke en Calais sloot bijna het gehele Britse expeditieleger (British Expeditionary Forces) in. Dit kon ternauwernood met alles wat kon varen in grote chaos onder vijandelijke luchtaanvallen ontsnappen naar het

Verenigd Koninkrijk via Operatie Dynamo. Dit alles versnelde de capitulatie van het Belgisch Leger en verkortte de Achttiendaagse Veldtocht. Tenslotte viel N-Frankrijk en Parijs vlugger en werd noord- en west-Frankrijk bezet en in het zuiden het Duitsgezinde Vichy-regime gevestigd.

Een direct gevolg van de val van het Fort was de krijgsgevangenschap van ongeveer 1200 beroepsmilitairen en miliciens. Deze werden afgevoerd naar het kamp Fallingbomel, bij Hannover. Dit garnizoen werd eerst apart gehouden omdat zij in contact gekomen waren met de nieuwe Duitse wapens. In het kader van de Flamenpolitik van Hitler werden alle Vlaamse krijgsgevangenen (uitgezonderd de beroepsofficieren en onderofficieren en inbegrepen alle Franstaligen die slaagden in een eenvoudige taalttest in het Nederlands) vervroegd vrijgelaten (vanaf augustus 1940 tot maart 1941). De Franstaligen brachten vijf jaar in gevangenschap door.

Het succes van Fall Gelb en de vlugge uitschakeling van het Fort verbaasde zelfs het Duitse opperbevel. De generaals keken verbaasd naar de legerkaarten toen ze merkten dat ze erdoor kwamen. Wat hen in hun jonge jaren als sergeant of luitenant in 4 jaar aan het westelijke front in 1914-1918 niet was gelukt, lukte deze keer wel, en zelfs binnen de zes weken die Alfred von Schlieffen had bepaald. Dit succes was in tegenstelling met de Eerste Wereldoorlog, mede te danken aan het ontbreken van een Oostfront door het Molotov-Ribbentropact, waardoor Duitsland in de aanvang van de oorlog al zijn militaire kracht kon concentreren op het westelijk front.

In de praktijk bleek vestingbouw met het handhaven van één ononderbroken verdedigingslinie (vgl Maginotlinie) door de tijd te zijn ingehaald. Dit gold ook voor dit Fort. Moderne oorlogsvoering met vliegtuigen en andere snel verplaatsbare voertuigen maakten de statische vestingwerken niet meer doorslaggevend in de oorlogsvoering. De bewegingsoorlog in tegenstelling tot een stellingenoorlog zoals in de Eerste Wereldoorlog, gaat immers uit van het doorbreken van de linies, gevolgd door een opmars waarbij de statische kazematten snel afgesneden worden. Guderians tankdivisies gaven geen directe steun aan de algemene infanterie maar waren via goede communicatielijnen verbonden afzonderlijke entiteiten, met eigen infanterie, genie en bevoorradingscolonnen die vliegtuigen (stukas) als hun artillerie aanwendden.

Belgische militaire leiders namen evenwel een aanval vanuit de lucht niet au sérieux. Immers er was aan de zuidzijde van het plateau van het Fort van Eben-Emael slechts een kleine batterij van vier luchtdoelkanonnen opgesteld. Meer nog, het uitgestrekte vlakke plateau van het fort zonder prikkeldraad en andere versperringen en niet ondermijnd, bleek een uitstekende landingsplaats voor zweefvliegtuigen. Bovenop het plateau van het Fort werden twee voetbalvelden aangelegd voor de ontspanning van de troepen. Men voorzag erin om in noodgeval het fort vanuit de lucht te bevoorraden. Daarbij waren de kazematten ook niet voorzien van een zogenoemde Diamant-gracht, een diepe droge betonnen gracht vlak voor de schietgaten om de bereikbaarheid te bemoeilijken. Dit laatste achtte men niet nodig, gezien de sterke randverdediging van het fort met zogenaamde 'bloks'.

Nieuwe militaire technieken deden het fort Eben-Emael vlug zijn waarde verliezen. Dit overkwam ook de vestingen van Sébastien Le Prestre de Vauban tweehonderd jaar eerder die door het groter bereik van kanonnen geen functie meer kregen.

De degelijke voorbereiding door geoefende elitetroepen, verrassing en snelheid en toepassing van innoverende militaire technieken waren de sleutel van het Duitse succes. Dit werd van Belgische zijde in de hand gewerkt door inschattingsfouten van de militaire leiders, tijdrovende interne hiërarchische commandostructuren, niet gemotiveerde en ongeoefende troepen met een laag moreel, falende uitrusting en sociologische verschillen tussen het Franstalige officierenkorps en de Vlaamse dienstplichtigen.

Gedurende het verdere verloop van de Tweede Wereldoorlog werd Eben-Emael voor propagandadoeleinden gebruikt door de Duitsers. Het werd trots aan bezoekers getoond om hun militaire superioriteit te etaleren. Het fort gebruikte men ook als kazerne en als werkplaats voor het herstellen van machines. Op enkele andere forten rond Luik testte men nieuwe wapens uit. Men overwoog ook om het fort aan te wenden als ondergrondse fabriek voor de productie van de V1.

Na de bevrijding van België werden de interne communicatielijnen van het fort door het Belgisch leger ontmanteld. Het fort diende verder als opslagplaats voor het Belgisch leger. Het gehele complex verloor haar betekenis gezien de gewijzigde internationale politieke context en viel ten prooi aan verval. Waardevolle delen zoals kostbare metalen werden geroofd en souvenirjagers deden hun werk.

Vanaf 1986 streeft de Stichting Milieueducatie, (vzw FEE) (Foundation for Environmental Education Fort Eben-Emael) met medewerking van de militaire overheden naar het bekendmaken van de geschiedenis en de site van het fort en het open te stellen voor bezoekers. Het jaar daarop kreeg de site het statuut van een bevoorrecht monument. Op 23 december 1987 verkreeg de vzw FEE een tijdelijke concessie van het Ministerie van Defensie. Eind 2001 kreeg deze vzw een erkenning van het Waalse Gewest als Association Touristique. Vanaf begin 2002 werd de site ondergebracht in de Historische Pool van Defensie, een overkoepelende adviesraad die historisch belangrijke militaire sites in België beheert. Begin 2004 werd de tijdelijke concessie omgezet in een meer duurzaam samenwerkingsverband tot 2024 met steun van het Ministerie van Defensie. De vzw kan de site dan tot die datum beheren en exploiteren mits het instaat voor de onderhoudswerkzaamheden. Het gebruik van de site van het fort bij de opname van de dramaserie De Smaak van De Keyser vergrootte de belangstelling ervoor in grote mate. In 2009 telde men een 25 000 bezoekers.

De vzw FEE investeerde tot nu toe (2010) al meer dan een half miljoen euro in de restauratie en verfraaiing van het geheel. Het verbeterde de infrastructuur, richtte een museum in en staat in voor de begeleiding van het bezoek met ter zake onderlegde gidsen. De vzw voorzag 3 km van het tunnelcomplex en 90 lokalen met nieuwe verlichting en restaureerde een artilleriekoepel. Momenteel (2010) restaureert men de stalen geschutskoepel 120 en herstelt men de lift tussen het gelijkvloers en de middenetage. Een veertigtal lokalen van het fort die telkens een ander aspect van het fortleven uitbeelden, werden reeds heringericht. In de Ebenoramazaal krijgt de bezoeker een beeld van de slag aan het Albertkanaal en de luchtaanval. Ook de aanval op de bruggen van Kanne, Vroenhoven en Veldwezelt worden uitgebeeld.

Het museum met een cafetaria en een bookshop, bevat een lokaal met oorlogstuigen en er zijn een 75-tal originele legeruniformen te zien getoond door mannequinpoppen. In een van de gangen van het gelijkvloers is een replica van het zweefvliegtuig (type DFS 230) te zien. Ook is een kopie van een holle lading van 50 en 12,50 kg te zien samen met kaarten van de aanvalsplannen op de verschillende bruggen over het Albertkanaal: in de Ebenoramazaal n.l. operatie Stahl, Beton, Eisen en Granit. Er zijn vier projectielokalen voor bezoekers voorzien. De beleving van de aanval op het fort wordt geëvoceerd met een simulatie van een ontploffing van een holle lading op de kazemat van Ma1.

De vzw FEE organiseerde op 16 mei 2010, 70 jaar na dato, een simulatie van de aanval op het Fort met levende replica's van Duitse Fallschirmjäger en Belgische soldaten van de luchtafweer op het plateau van het Fort. Daarbij werd een model van het transportzweefvliegtuig gebruikt en een aanval op kazemat Ma2 met een holle lading gesimuleerd.

's GRAVENVOEREN & SPIJKERBOMEN

Dichtbij Eben-Emael ligt 's Gravenvoeren. Ook deze plek hebben we wegens tijdsnood moeten schrappen uit ons programma. De bedoeling was om hier de spijkerboom te gaan bezoeken. De vruchten van deze boom zouden helpen tegen reuma.

Andere spijkerbomen in België en Nederland kunnen gevonden worden in:

**Spijkereik van Jurbise (Henegouwen); waar men komt voor verlossing van
huidaandoeningen en steenpuisten.*

**Nagelboom te Han-Sur-Lesse (Namen); waar men nog recent nagels erin klopt.*

**Spijkerlinde van Olne (Luik); boven op een rots, voor een kerkje.*

**Kwartjesboom te Val-Meer (Limburg); waar zieke mensen een kwartje aan nagelden.*

**Spijkerbomen te Yde (Drenthe).*

<http://bizarremagie.forum2go.nl/spijkerbomen-t115.html>